

UDK 82.0-3

Ivana Zajc

Logatec

zajcivana@gmail.com

IMPLICITNI AVTOR: RABA V SLOVENSKI LITERARNI VEDI, NOVE OPREDELITVE IN PROBLEMATIČNA MESTA

Implicitni avtor zaradi različnih opredelitev ni enoten koncept. Članek predstavi in problematizira implicitnega avtorja, kot ga je oblikoval Wayne C. Booth, in preveri njegovo rabo v slovenskem prostoru. Prispevek vsebuje izvirno sintezo teorij implicitnega avtorja s poudarkom na opredelitvah, ki so nastale v 21. stoletju, in ključnih starejših. Izpostavi temeljne razlike med različnimi tipi teorij, pri posameznih tipih obravnavanega koncepta izpostavi problematična mesta in osvetli razumevanje implicitnega avtorja kot bralčevega konstrukta, ki se kaže kot najbolj utemeljeno in prevladuje v sodobnih razpravah.

Ključne besede: implicitni avtor, nakazani avtor, naratologija

The implied author is not a uniform concept because of the variety of its definitions. The article examines the use of the *term implied author* introduced by Wayne C. Booth and his subsequent reconceptualizations in Slovenia. The paper includes an original synthesis of the theories of the implied author focusing on the key older and modern theories, which shows their differences. The author highlights the problematic areas of each type of the concepts. She sheds light on understanding of the implied author as a reader-generated construct, which is seen as the most reasonable view and it is prevalent in contemporary debates.

Keywords: implied author, inferred author, narratology

0 Uvod

Implicitnega avtorja¹ je v *Retoriki pripovedne umetnosti* (1961) oblikoval Wayne C. Booth, prvič ga je začrtal že leta 1952. Koncept sproža polemike in glede njega med raziskovalci še vedno ni soglasja, pripisujejo mu več različnih pomenov. V sodobnem stanju raziskav je koncept izrazito heterogen. Od njegovega nastanka do 21. stoletja se je namreč vzpostavilo mnogo rekonceptualizacij, ki imajo pogosto problematična mesta.

V članku ne postavim nove rekonceptualizacije implicitnega avtorja, ampak opredelitve koncepta razvrstim po vsebinskih kriterijih in opozorim na njihove nekonsis-

¹ Alenka Koron je termin implicitni avtor poslovenila kot »nakazani avtor« (2006, 2014), izraz je uporabila Nada Grošelj v prevodu Boothove *Retorike pripovedne umetnosti*, najdemo ga tudi pri Vanesi Matajč (2009) in Alojziji Zupan Sosič (2014). V članku zaradi večje preglednosti uporabljam mednarodno uveljavljeni izraz implicitni avtor pri vseh teorijah, ki to poimenovanje povzemajo od Bootha. Na osebo, ki literarno delo piše, se v prispevku nanašam z izrazi avtor, empirični avtor in pisec.

tentnosti. Cilj je pokazati problematična mesta posameznih tipov teorij implicitnega avtorja in razložiti, zakaj nastajajo. Ker nove rekonceptualizacije pogosto povzemajo prvotno Boothovo opredelitev implicitnega avtorja (vključno z njenimi nekonsistentnimi mesti), jo najprej predstavim in problematiziram. Uvodoma razgrnem dosedanje raziskave na Slovenskem in pokažem, s kakšnim prispevkom se vanje umešča ta članek.

Sodobno raziskovanje zaznamuje nepregledna množica opredelitev implicitnega avtorja. Drugi del prispevka vsebuje razvrstitev rekonceptualizacij implicitnega avtorja, ki omogoča primerjavo njihovih temeljnih izhodišč in je v svoji sintezi izvirna. Vključuje sodobne rekonceptualizacije iz 21. stoletja in najvplivnejše starejše.² To podpira zgodovinsko razvojno perspektivo, ki pa v prispevku ni v ospredju. Ugotavljam, da večina rekonceptualizacij ne razločuje med procesoma pisanja, branja in notranjimi lastnostmi literarnega besedila. Posamezni tipi opredelitev izpostavljajo enega od teh treh vidikov in nekonsistentno omenjajo tudi druge. Članek kot najbolj utemeljene izpostavi opredelitve implicitnega avtorja kot bralčevega konstrukta na podlagi zunaj- in znotrajliterarnih elementov, če slednji ostanejo v ospredju.

1 Problematični vidiki Boothovega koncepta implicitnega avtorja

Booth je deloval znotraj neoaristotelske čikaške kritiške šole v začetku 30. let 20. stoletja. Ukvarjala se je z obliko besedil in z zunajbesedilnim kontekstom, ki pa ga ni izraziteje poudarjala. Od nastanka dalje je bil Boothov koncept implicitnega avtorja podvržen mnogim kritikam. Kljub polemikam koncepta skoraj ni spremenil, rekonceptualizacije implicitnega avtorja pa pogosto prevzemajo njegova nekonsistentna mesta. Alenka Koron (2006: 127) učinkovito povzame Boothova izhodišča pri oblikovanju implicitnega avtorja: »interes za zgodbo oz. zaplet in za značaje je povezal s fokusiranjem na strategije avtorjevega prepričevanja bralcev in tako v svoj pristop zajel tudi čustvene učinke formalnih razsežnosti literature.«

Booth (2005a: 29) poudari, da pisec v literarnem besedilu vedno pusti sled. Nobeno besedilo ni popolnoma objektivno in brez vrednotenja (Booth 2005a: 77–78). Boothov koncept implicitnega avtorja se nanaša prav na to vrednotenje. Gre torej predvsem za etično kategorijo, ki obsega norme kakega književnega dela in prevzema odgovornost za vrednote v literarnem besedilu (Booth 1988: 125). Poleg tega termin označuje vlogo, ki jo igra pisec književnega dela, pri čemer izpostavi boljšo plat svoje osebnosti (Booth 2005b: 77–78). Pogosta je razlaga, ki jo zapiše Boothov učenec James Phelan (2007: 208), da je implicitni avtor različica pisca v literarnem besedilu. Implicitni avtor je pri Boothu neposredno povezan z empiričnim in med njima ni natančne razločitve. Booth implicitnega avtorja enači tudi z obliko literarnega dela. V tem smislu je implicitni avtor organizacija književnega besedila in pripovedno dejanje, ki omogoča pogled v notranjost lika (Booth 2005a: 29).³

² Sinteza temelji na rekonceptualizacijah implicitnega avtorja in izpusti teorije, ki koncept ukinjajo, npr. strukturalistične naratologe (Genette).

³ Phelan (2005: 39) v Boothovem konceptu opazi, da lahko vsak del besedila razumemo kot potezo v službi portreta implicitnega avtorja.

Poleg vloge avtorja in oblike besedila je v Boothovem konceptu pomembna tudi dejavnost bralca. Ta aktivno razbira vrednostno dimenzijo literarnega dela.⁴ V 60. letih 20. stoletja se je v literarni vedi zgodil premik, saj se je začela ukvarjati tudi z bralcem književnosti. Pomemben je prispevek Hansa-Georga Gadamerja, ki je v svoji odmevni knjigi *Resnica in metoda* iz leta 1960 opozoril, da ima bralec pri razumevanju teksta pomembno vlogo, saj njegovih predsodkov in vnaprejšnjega védenja ni mogoče izključiti.⁵ Proti koncu 60. let sta začela na univerzi v Kostanci delovati Hans Robert Jauss, ki je utemeljil recepcijsko estetiko, in Wolfgang Iser, ki se je ukvarjal z učinkom književnosti na bralca. Njuno delovanje je utrdilo spremembo paradigme v literarni vedi, ki se je usmerila k bralcu. Iz leta 1968 je teza Rolanda Barthesa (1995: 19–24) o »smrti avtorja«. Tudi Barthesov prispevek je pozornost literarne vede usmeril na bralca, saj je zavračal razumevanje, da je avtor ultimativni vir pomena literarnega besedila. Po drugi strani so bile v tem obdobju v ameriški literarni vedi še vedno vplivne težnje, naj se raziskovalci ukvarjajo le z besedilom in ne z njegovim avtorjem ali bralcem.⁶ Booth se je s teorijo implicitnega avtorja tem težnjam uprl (Phelan 2005: 39). Enako opaža Ansgar Nünning (1997: 108–09; 2005: 92; 2008: 239), ki poudarja, da je implicitni avtor Boothov odgovor tedanjemu zavračanju vsakršnega razbiranja avtorjeve namere v literarnem delu.⁷ Meni, da je koncept pod pretvezo, da govori zgolj o besedilnem fenomenu, omogočal terminološko sprejemljivo razpravo o empiričnem avtorju in njegovi intenci. Koncept naj bi bil usmerjen v pisca in njegov namen, kar pa je bilo v tistem obdobju terminološko sporno, zato je o tem govoril pod pretvezo, da se ukvarja zgolj z besedilnim fenomenom. Nünning to navaja kot vzrok, da je koncept implicitnega avtorja nejasen in neuporaben.

Boothova opredelitev implicitnega avtorja vključuje tako znotrajbesedilne dejavnike (npr. oblikovanost literarnega besedila) kot zunajbesedilne dejavnike (npr. pisec in bralec). Zaradi tega ga ne sprejema strukturalistični oz. klasični naratolog Gérard Genette, ki je skušal za razliko od Bootha iz naratološke obravnave izključiti vse zunajbesedilne informacije. Poudarja, da naratologija obravnava izključno pripovedno situacijo (Genette 1988: 141). Ker implicitni avtor ta okvir presega, ni primeren za naratološko obravnavo. Poleg tega implicitni avtor po njegovem mnenju ni uporaben koncept, ker za opis kompleksnosti pripovedne komunikacije zadostujeta kategoriji

⁴ Bralec občuduje etično nadrejenost implicitnega avtorja v primerjavi z empiričnim (Booth 2005b: 78). O lastnostih procesa literarnega branja je Booth sklepal večinoma iz lastne izkušnje.

⁵ Gadamerjevo misel povzemam po Darku Dolinarju: »Smisel nastaja z zlivanjem različnih horizontov teksta (ali širše rečeno preteklosti) in interpretira (ali sedanjosti) v nov, obe sestavini zajemajoč horizont. Naloga razlage zato ni rekonstruiranje tistega, kar naj bi razumeli, v prvotnem horizontu preteklosti, temveč njegovo integriranje v sedanjost. Ker pa so tako predmeti interpretiranja kot tudi sami interpreti zgodovinsko pogojeni in v zgodovini spremenljivi, poteka razumevanje vsakokrat drugače« (Dolinar 1996: 52).

⁶ Najbolj reprezentativni deli, ki zagovarjata te težnje, sta *Namernostna zmeta* (1946) in *Čustvena zmeta* (1949) Wimsatta ter Beardsleya. Kindt in Müller (2006: 18–19) povzameta, da se je hotela tedanja literarna veda odcepiti od slovesa, da gre za zgodovino s posebnim zanimanjem za literaturo, in se utrditi kot veda o književnosti kot taki.

⁷ Booth je poimenovanju *avtor* dodal izraz *implicitni*, da bi se izognil tedaj neprijetnemu poudarjanju avtorjeve namere (prim. Herman 2008: na več mestih; Kindt/Müller 2006: 71–72; Phelan 2005: 39). Več sodobnih teoretikov opozarja, da je koncept omogočal izogibanje neposrednemu imenovanju avtorja (prim. Abbott 2011: 470; Kindt/Müller 2006: 49–50).

avtorja in pripovedovalca (Genette 1988: 137).⁸ Poleg teh kategorij Genette uvede termin fokalizacija oz. žariščenje, da bi razlikoval med tem, kdo vidi ali zaznava in kdo pripoveduje (Zupan Sosič 2014: 63).⁹ Nizozemska naratologinja Mieke Bal (1981: 209) jasno razlikuje med fokalizacijo, pripovedovalcem in implicitnim avtorjem: Boothov implicitni avtor ni subjekt, ki bi ga bilo mogoče identificirati v literarnem besedilu (ki torej *vidi* ali *govori*), ampak subjekt, ki mu bralec pripiše etične vidike književnega dela na podlagi pomena besedila. Balova (1981: 209) meni, da je koncept implicitni avtor preširoko in slabo definiran. Termina implicitni avtor zato ne uporablja, namesto tega govori o interpretaciji oz. o pomenu besedila kot celote.

Boothov implicitni avtor torej obsega različne vidike (branje, pisanje, notranje lastnosti literarnega dela). Koncept je nekonsistenten, ker med temi vidiki ne razločuje učinkovito. Booth implicitnega avtorja opredeli npr. kot *ustvarjeni* jaz, ki *ustvari* literarno delo (Booth 2005b: 86). To težavo opazi več raziskovalcev. Porter H. Abbott (2011: 479) izpostavi, da Booth na nejasen način kombinira delovalnik, ki je lahko nosilec namere, z njegovim izdelkom. Po mojem mnenju je vzrok nejasnosti to, da skuša Booth implicitnega avtorja opredeliti hkrati z vidikov pisanja, branja in notranjih lastnosti literarnega dela. Ti postopki ne potekajo simultano in vlogi empiričnega avtorja oz. bralca se v njih razlikujeta. S tem se ne strinja Dan Shen (2011), ki trdi, da Booth koncept (sicer neeksplicitno) opredeli ločeno za dva procesa: kodiranje oz. pisanje in dekodiranje oz. branje. Menim, da ti vidiki pri Boothu niso razmejeni dovolj transparentno. V *Retoriki pripovedne umetnosti* je npr. implicitni avtor hkrati lik Sylvie Plath v njenih lastnih besedilih in glasovna podoba njenih pesmi (Booth 2005b: 79–83). Podobna problematična mesta povzemajo tudi nove opredelitve implicitnega avtorja.

2 Slovenska literarna veda in implicitni avtor

Slovenske razprave izhajajo iz Boothovega prvotnega koncepta, vendar upoštevajo tudi druge rekonceptualizacije. Aplicirajo jih na več tipov literarnih besedil, pa tudi na literarnozgodovinska besedila. Implicitnega avtorja je prvič omenila Alojzija Zupan Sosič v članku iz leta 2001, ki razlikuje med fantastičnim besedilom in magičnim realizmom s pomočjo primerjave med implicitnim avtorjem ter pripovedovalcem.¹⁰ Prispevek se ne opre le na Boothovo opredelitev koncepta, saj okvirno povzame tudi njegove temeljne spremembe: »Medtem ko je Booth v implicitnem avtorju še razbral enkrat in intencionalen vpis resničnega (konkretnega, zgodovinskega) avtorja, strukturalisti vez med resničnim in empiričnim avtorjem prekinejo. Ti implicitnega avtorja razlagajo kot nevtrarno organizacijsko (ne pa aksiološko, etično ali stilno) ža-

⁸ Implicitni avtor je uporaben le, ko ima posamezno literarno delo mnogo avtorjev oz. ko si ga bralec predstavlja in konstruira ob branju (Genette 1988: 141, 147).

⁹ O odnosu med fokalizacijo in implicitnim avtorjem v slovenskem prostoru Alojzija Zupan Sosič piše, da v narativnem sistemu razlikujemo med subjektom govora, ki je pripovedovalec, in subjektom gledanja, tj. fokalizatorjem ali ožariščevalcem. S pojmom fokalizacija se Genette izogne Boothovi napaki, da pomeša fokalizirajoče like in pripovedovalce (2014: 64, 66). O Genettovem prispevku k naratologiji je podrobneje pisala Alenka Koron (2014: 87–92).

¹⁰ Ta del članka citira avtorico Beatrice Amaryll Chanady.

rišče besedila« (Biti 1997: 20). Njen poznejši članek (Zupan Sosič 2014: 52) raziskuje povezave med fokalizacijo, pripovedovalcem in implicitnim avtorjem, pri katerem izpostavi, da za to kategorijo še ni soglasja. Kot pomembno značilnost Boothovega in Chatmanovega koncepta navede antropomorfnost, ki jo poudarim tudi v delitvi teorij v tem članku.¹¹ Zupan Sosičeva vključi nekatere izmed najodmevnejših razlag implicitnega avtorja: je vir oblikovanja in opomenjanja besedila, ki ga iz teksta izpeljejo bralci (Baldick 1996: 107 v Zupan Sosič 2014: 52); je norma literarnega dela, kar je povezano s predstavo implicitnega avtorja kot osebnosti (Attebery 1991: 29 v Zupan Sosič 2014: 52). Izpostavi tudi vplivno tezo Schlomith Rimmon-Kenan, da je implicitni avtor brez glasu, tj. tvorba, ki jo sestavita bralec in avtor iz vseh komponent besedila.

Alenka Koron (2006: 129) je pred dobrim desetletjem zapisala, da je Boothov implicitni avtor ponovno predmet intenzivne diskusije v naratologiji, kar velja še danes. Koronova (2006: 128) poudari, da je Booth v *Retoriki pripovedne umetnosti* »na ozadju Aristotelovega mišljenjskega izročila izrazilo privilegirano vlogo avtorja v procesu sporazumevanja z bralcem«. Pozneje implicitnega avtorja aplicira na avtobiografska dela (Koron 2014: 211). Ob obravnavi drugih tem koncept uporabi več slovenskih teoretikov, omeni ga npr. Marko Juvan (2009: 181), ko primerja književno delo Josipa Jurčiča in Walterja Scotta. Vanesa Matajč (2009) utemeljuje aplikacijo koncepta na literarnozgodovinska besedila.¹² Aljoša Harlamov (2010: 36–37) ga izpostavi ob obravnavi nezanesljivega pripovedovalca.¹³ Avtor kot relevantno oceni rekonceptualizacijo Ansgarja Nünninga.

Pričujoči prispevek teorije implicitnega avtorja sistematično razvrsti po vsebinskih kriterijih. Izpostavi problematična mesta tako Boothovega izvirnega koncepta kot tudi novih rekonceptualizacij, zlasti tistih iz 21. stoletja, s čimer predstavi sodobno stanje raziskav.

3 Tipi rekonceptualizacij implicitnega avtorja

Rekonceptualizacije večinoma definirajo implicitnega avtorja z ožjega vidika kot Booth. Teorije predvidevajo, da implicitnega avtorja v besedilo zapiše empirični avtor ali da ga na osnovi književnega dela izpelje bralec (Stefanescu 2011: 54). Nünning (2008: 240) opredelitve koncepta podobno deli na usmerjene k bralcu oz. v literarno besedilo. Tule teorije delim glede na to, ali koncept razumejo z vidika notranjih

¹¹ Zupan Sosič (2014: 51) antropomorfnost koncepta razume kot antropomorfno predstavo, ki si jo oblikuje bralec na podlagi potez posameznega dela, in omeni, da implicitnega avtorja poleg Chatmana in Bootha večinoma razlagajo antropomorfno tudi ostali teoretiki.

¹² »Medliterarna razmerja, ki jih (lahko in smiselno) raziskuje primerjalna literarna veda, je mogoče dojemati z vidika Boothovega koncepta »nakazanega avtorja« (*Implied Author*). V njem se avtorska oseba transformira v retorični konstrukt svoje lastne pripovedne fikcije. Nakazani avtor vzpostavlja nakazanega bralca kot svojega idealno zamišljenega bralca – nenazadnje predpostavlja bralčevo vpetost v njima skupno (med-)literarno tradicijo kot opomenjanje literarnosti.« (Matajč 2009: 222–23)

¹³ Ta dva koncepta sta bila neposredno povezana že pri Boothu, sodobne teorije pa se ukvarjajo z nezanesljivo pripovedjo tudi brez rabe koncepta implicitni avtor.

lastnosti literarnega besedila ali z vidika branja oz. pisanja književnosti. Pomembna lastnost nekaterih rekonceptualizacij je tudi antropomorfnost.¹⁴

Teorije, ki implicitnega avtorja razumejo kot besedilni fenomen in ga enačijo z literarno strukturo, iz opredelitve izključijo vse zunajbesedilne vidike. Implicitni avtor je z vidika literarnega branja opredeljen kot bralčev konstrukt. Teorije z vidika literarne produkcije koncept neposredno povežejo s piscem književnosti. V članku si tipi opredelitev v splošnem sledijo glede na zgodovinski razvoj, vendar je poudarek na njihovi vsebini. Pri aplikaciji termina na literarna dela je treba opozoriti, na kaj z njim merimo: kateri vidik poudarja (notranje lastnosti literarnega dela, branje, pisanje), kaj obsega (celotno strukturo literarnega dela, etične vidike itd.), na kakšen način se povezuje s piscem književnosti in v kolikšni meri je antropomorfen. Koncept ima različen obseg: nekateri mu npr. pripišejo le etične vidike besedila, drugi ga enačijo z besedilno celoto ali z antropomorfno podobo avtorja pri bralcu.

3.1 Implicitni avtor kot del besedilne strukture

Sintezo rekonceptualizacij implicitnega avtorja začenjam s tistimi teorijami, ki so bile po Boothovi najodmevnejše. Te razlagajo koncept kot del besedilne strukture, izogibajo se antropomorfnosti, npr. neposredni povezavi s piscem. Kljub temu upoštevajo tudi bralčevo aktivnost, ki postane ključna v sodobnih rekonceptualizacijah.

Seymour Chatman v poglavju *Defense of the implied author* knjige *Story and discourse* (1978) prvotni koncept brani, vendar ga tudi spremeni. Chatman Boothovemu konceptu sledi, a ga postavi izključno v območje literarnega besedila, s katerim ga enači. Izpeljanega avtorja (*inferred author*), kot ga preimenuje, vključi v model pripovedne komunikacije. S tem se izogne antropomorfnosti Boothovega koncepta, tj. neposredni povezavi empiričnega in implicitnega avtorja.¹⁵ Poleg tega Chatman koncept razume kot bralčevo predstavo (1993: 74). Pripiše mu ustvarjanje besedila, npr. oblikovanje pripovedovalca in dogajanja (Chatman 1978: 148). Ker Chatman zapiše, da je implicitni avtor aktiven pri oblikovanju besedila, mu več teoretikov očita antropomorfnost (Abbott 2011: 469; Nünning 1997: 106–07).¹⁶ Po mojem mnenju ta težava

¹⁴ Teorije implicitnega avtorja delim na antropomorfne in neantropomorfne. Že pri Chatmanu (1993: 81) zasledim dve temeljni razlagi antropomorfnosti koncepta: je neposredno povezovanje implicitnega z empiričnim avtorjem in v obravnavo literarnih besedil vnaša zunajbesedilna dejstva o avtorju. Poleg tega antropomorfne opredelitve implicitnega avtorja poosebijo, npr. pripisujejo mu govor in ga razumejo kot sporočevalca. Neantropomorfni implicitni avtor je vidik besedilne strukture. To razumevanje je pogosto označeno kot naratološko, saj poudarja raziskovanje besedila kot fenomena (Shen 2011: 88). Kindt in Müller (2006: 68) ugotavljata, da je naratologija neposredno zaznamovala raziskovanje implicitnega avtorja od 70. let 20. stoletja dalje. Gre za preskok iz Boothove teorije pripovedi, ki je nastala v t. i. predstrukturalistični oz. prednaratološki fazi (Koron 2006: 128).

¹⁵ Chatmanov (1978: 151) model pripovedne komunikacije iz literarnega dela izključuje avtorja in bralca. V model so vključeni: implicitni avtor, ki je usmerjen v implicitnega bralca, in pripovedovalec, ki pripoveduje pripovedovancu. Implicitni avtor torej ni povezan z zunajbesedilnimi elementi, npr. z avtorjevimi nameni (Chatman 1993: 80–81).

¹⁶ Susan S. Lanser (2011: 153) npr. zapiše, da je implicitni avtor antropomorfen zato, ker ga Chatman vključi v model pripovedne komunikacije, čeprav opozarja, da nima glasu, kot ga ima pripovedovalec.

nastane, ker Chatmanova definicija ne razlikuje med različnimi procesi, povezanimi z literarnim delom. Implicitnega avtorja Chatman enači s književnim besedilom, hkrati ga nekonsistentno opredeli z vidikov pisanja in branja književnosti.

Naslednjo vplivno rekonceptualizacijo implicitnega avtorja napravi Shlomith Rimmon-Kenan (1983). Implicitnega avtorja razume predvsem kot del literarne strukture in ga razlaga tudi kot konstrukt, ki ga s sklepanjem iz vseh komponent besedila vzpostavi bralec. Rekonceptualizacija Rimmon-Kenanove stopnjuje Chatmanov odmik od antropomorfnosti: implicitni avtor je zbir implicitnih norm in v besedilu ni govorec oz. glas, tj. subjekt. Avtorica ga učinkovito razloči od pisca književnosti. Ker v besedilu nima lastnega glasu, kot ga ima npr. pripovedovalec, implicitnega avtorja locira izven Chatmanovega modela pripovedne komunikacije (Rimmon-Kenan 2002: 88–89). V njeni opredelitvi prevlada enačenje implicitnega avtorja z literarnim besedilom. Vlogo bralca pri oblikovanju koncepta sicer omenja, vendar je ne razdela natančneje. Podoba avtorja pri bralcu je v njeni opredelitvi neantropomorfna in nastane izključno na podlagi znotrajbesedilnih dejstev, zato ni povezana s kakršnimi koli zunajbesedilnimi informacijami o empiričnem avtorju.

V še večji meri kot Rimmon-Kenanova se od antropomorfnosti oddalji Nünningova rekonceptualizacija, ki poudari, da se implicitni avtor ne realizira kot glas, ni tvorec komunikacije niti podoba literarnega avtorja, ampak je lahko samo t. i. *strukturna celota* vseh formalnih in strukturnih odnosov v besedilu (Nünning 1997: 111). Implicitni avtor je po Nünningu tudi predstava, ki jo oblikuje bralec, ko medsebojno poveže dele besedila. Opredelitve, ki implicitnega avtorja enačijo z besedilno celoto, niso antropomorfne in implicitnemu avtorju ne pripisujejo glasu. Kljub temu si pogosto prizadevajo, da bi določile dele teksta, ki jih je mogoče pripisati implicitnemu avtorju. Vendar ni mogoče določiti, kateri pojavi v literarnem delu so v njegovi domeni (Nünning 1997: 96). Tako definirani implicitni avtor je izenačen z besedilno celoto, od katere pa ga je težko ločiti oz. določiti njegovo specifikko.¹⁷ Izkaže se, da drži opozorilo Susan S. Lanser (2011: 154–55), da obravnavani koncept ni utemeljen, če vanj ne vključimo funkcije bralčeve rekonstrukcije besedila, ki je neka odločujoča zavest.

3.2 Implicitni avtor kot bralčeva predstava

Opredelitve, ki implicitnega avtorja enačijo z literarnim besedilom, ga učinkovito ločijo od neposredne povezave s piscem književnosti. Poleg tega v definicijo ne skušajo več hkrati zajeti vidikov branja in pisanja književnosti. Vloge bralca ne izključijo popolnoma, a se z njegovim delovanjem ne ukvarjajo natančneje. Implicitnega avtorja

¹⁷ Pristopi, ki implicitnega avtorja razumejo kot zgolj tekstualno kategorijo, si pogosto prizadevajo, da bi našli natančna mesta v besedilu, ki pripadajo implicitnemu avtorju. Že Booth je opozoril, da implicitni avtor nima glasu, zato je pozive k natančnim, predvsem pa splošnim modelom analize implicitnega avtorja v besedilih, kot ga predlaga William Nelles (1993: 40), težko utemeljiti. Kot zapiše Maria Stefanescu (2011: 54–55), so po definiciji namreč edini dokaz o nameri empiričnega avtorja besedilne informacije, ki pa jih bralci selekcionirajo različno. Ni in verjetno tudi ne more biti določeno, koliko in kateri besedilni dokazi kažejo na implicitnega avtorja.

razumejo kot bralčev konstrukt, ki pa nastane izključno na znotrajbesedilni osnovi. Po drugi strani več sodobnih teorij opredelitev zoži na literarno recepcijo in poudarja tudi zunajliterarni vpliv. Raziskave, ki implicitnega avtorja enačijo z bralčevo predstavo, izhajajo iz procesa literarnega branja. Tovrstni modeli implicitnega avtorja še niso natančneje razdelani, izpostavljajo npr. vpliv konvencij, ki določajo literarno branje, pa tudi vpliv zunajbesedilnih informacij o empiričnem avtorju in delu. Z vidika bralca književnosti je implicitni avtor etična kategorija ali posplošena podoba pisca, ki se oblikuje med branjem. Ob tem pa opozarjam, da je implicitnega avtorja, ki je omejen le na etične vidike literarnega dela, težko izolirati od bralčevih drugih opažanj v besedilu.

Najmlajše teorije skušajo razložiti, zakaj je implicitni avtor kot bralčeva predstava pogosto opredeljen antropomorfno (kot komunikator oz. posebljeni nosilec etičnih prvin besedila). Abbott (2011: 470) meni, da antropomorfno razumevanje koncepta ni akademski spodrsrljaj, kot so ga razlagali starejši raziskovalci, ampak del naše epistemologije.¹⁸ Raziskovalec se naveže na mnenje Davida Hermana, da namen literarnih del napačno razlagamo kot notranji mentalni objekt (tj. osebo, ki si jo predstavljamo), namesto da bi jo pojmovali kot strukturo naučenega načina razumevanja pojavov. Po Hermanu (2008: 244) si namena besedila ne smemo predstavljati kot notranji mentalni objekt (tj. podoba avtorja, ki jo oblikuje bralec), ampak kot naučeno strukturo mišljenja (*vedeti-kako*). Pripisovanje književnosti neki subjektiviteti, ki jo je oblikovala z določenim namenom, je naučen in ponotranjen ključ ravnanja.¹⁹ Herman to naučeno strukturo mišljenja oceni kot negativno, ker se je bralci ne zavedajo, usvojili so jo med socializacijo in vnaprej določa njihove odzive na književnost. Abbott (2011: 468) ima do pojava nevtralnejši odnos: ta vzorec razumevanja je dobro poznati in upoštevati. Dodajam, da čeprav bralci literarno besedilo intuitivno pripisujejo komunikatorju, ni ustrezno mnenja književnih likov vnaprej pripisati neposredno empiričnemu avtorju.

Pomembno je poudariti, da na bralčevo predstavo o implicitnem avtorju vplivata njegov lastni kontekst in to, kar ve o kontekstu pisca književnosti. Oboje se kombinira z bralčevim razumevanjem in doživljanjem literarnega besedila. Avtorjeva podoba se pri bralcu oblikuje na podlagi več dejavnikov. Prevezemam posplošeno opredelitev, da je implicitni avtor produkt pogajanj med zunajbesedilnimi in znotrajbesedilnimi dejanskostmi (Darby 2001: 839 v Kindt/Müller 2011: 102). Na proces branja lahko vplivajo tudi posplošene predpostavke o avtorju. Mednje Eefje Claassen (2012: 115) uvrsti piščev dosedanji opus, ki so ga bralci spoznali pred branjem posameznega književnega dela, in siceršnje zunajbesedilne izjave empiričnega avtorja, ki jih najdemo v avtorjevih pismih, dnevnikih idr. Tudi sama podoba avtorja pri bralcu je del konteksta

¹⁸ Izkušnje povezujemo z objektom, iz katerega izhajajo. Razmišljamo v pojmi, ki so vezani na objekt. To se sklada z vzročnostjo v fizičnem svetu, kar je način razumevanja, ki nam je kot vrsti doslej učinkovito služil (Hutto 1998: 334–35 v Abbott 2011: 470).

¹⁹ Hermanov primer je svetopisemska zgodba o faraonovih sanjah. Sanjal je sedem obilnih in sedem suhih krav, najprej na bogato rodovitnem, nato na opustošenem polju. Jožef faraonu pove, da so sanje v resnici le ene, razume jih kot koherentno sporočilo, poveže jih v en pomen (Herman 2008: 467). Pri tem poveže vse elemente pripovedi in izhaja iz namena avtorja sanj, saj meni, da vse izhajajo od enega samega božanstva.

branja (Claassen 2012: 105). Še druge zunajbesedilne vplive, ki jih opažajo teoretiki, strneta Tom Kindt in Hans-Harald Müller:

Bralec ima navadno določeno količino predhodnega znanja o avtorju, praviloma pozna vsaj njegovo ime, njegov spol in pogosto tudi obdobje njegovega življenja. Založnik, platnice knjige, uvodna beseda ali naslov dela enako vsebujejo informacije, ki jih je mogoče povezati z avtorjem. [...] Poleg tega še stil, tematska zanimanja, implicitne ali eksplicitne vrednote besedila dajejo vtis o njegovem avtorju. Splošni klišeji o avtorjih [...] imajo tudi lahko vlogo v procesu konstrukcije avtorja, ki je ne gre spregledati. Vsi ti deli informacij, besedilni, paratekstualni in kontekstualni po svojem izvoru omogočajo, da se v bralčevi zavesti oblikuje podoba avtorja. Vsak dodaten vir informacij v obliki nadaljnjih literarnih del ali nefikcijskih informacij o avtorju se poveže s to podobo; če se vanjo ne more povezati, se mora podoba glede na to v temelju obnoviti. (2006: 103)

Vplivov je lahko veliko in ne morejo biti v celoti predvidljivi. Sprejemnik oblikuje podobo implicitnega avtorja tudi glede na kontekst, v katerem živi (Phelan 2011: 142). Luc Herman in Bart Vervaeck (2011: 17) opozarjata, da bralci vzpostavijo različne podobe implicitnega avtorja pri istem besedilu. Raziskovanje načinov, kako literarni recipienti vzpostavljajo podobe avtorjev, mora torej upoštevati socialne in kulturne variable. Zunajbesedilni vplivi imajo pri literarnem branju stransko vlogo, osrednji proces je stik bralca s književnim besedilom. Pri tem opozarjam, da imajo ključno vlogo pri bralčevi predstavi o implicitnem avtorju še vedno znotrajbesedilni dejavniki.

Opisani premik raziskovalnega fokusa odpira možnosti za nove raziskave bralčevega oblikovanja podobe implicitnega avtorja, tudi empirične. Prvo tako raziskavo je objavila Eefje Claassen. Implicitnega avtorja razume kot etično kategorijo in dokazuje, da bralci pričakujejo njegovo moralno nespornost, npr. da ne povzdiguje sprevrženih dejanj.²⁰ Claassenova (2012: 216) razlikuje med oblikovanjem avtorjeve podobe pri bralcih med literarnim branjem izključno na osnovi podatkov znotraj besedila (kar imenuje implicitni avtor) in kasneje med sprejemanjem novih informacij o empiričnem avtorju (kar imenuje konstrukt empiričnega avtorja). Dokaže sicer, da na bralčevo predstavo vpliva tudi poznavanje piščevih biografskih podatkov, vendar menim, da tako razlikovanje med dvema podobama avtorja pri bralcu ni utemeljeno.

Sodobne teorije, ki implicitnega avtorja razumejo kot bralčevo predstavo, zavračajo neposredno povezavo med empiričnim in implicitnim avtorjem. To so povzele od teorij, ki implicitnega avtorja enačijo z literarno strukturo. Kljub temu v konceptu dopuščajo določeno mero antropomorfности. Slednjo razlagajo kot posledico naučenega

²⁰ Izbrala je kontroverzni roman *Les particules élémentaires* Michela Houellebecqa (v njem pripovedovalec in liki izražajo moralno sporna stališča in jih udejanjajo, komentar je odsoten), s katerim je preverila odzive literarnih bralcev. Udeleženci eksperimenta so roman sprejeli z ogorčenjem, nekateri so po branju terjali celo naknadno razlago avtorjevega etičnega vidika (Claassen 2012: 215). Kasneje so bili bralci v eksperimentu seznanjeni z dejstvi o empiričnem avtorju. Pokazalo se je, da nemoralna dejanja v literarnem delu pri bralcih spodbudijo sklepanja o avtorju (Claassen 2012: 116).

bralčevega mehanizma sprejemanja besedil. Kljub nekaterim zadovoljivim razlagam pa teorije, ki implicitnega avtorja enačijo z bralčevo predstavo, niso še natančneje razdelane, redke so tudi empirične raziskave na tem področju. Tako zastavljen koncept mora v prihodnje odgovoriti na vprašanja, kaj obsega podoba avtorja pri bralcu in kateri znotraj- oz. zunajbesedilni elementi vplivajo nanjo v kolikšni meri.

3.3 Implicitni avtor z vidika pisanja literarnega dela

Raziskovalci, ki implicitnega avtorja definirajo z vidika procesa pisanja, ga neposredno povežejo s piscem književnosti. Ta vidik je pogost že pri Boothu (2005b: 82), ki koncept med drugim razlaga kot podobo, ki jo avtor vtisne v književno besedilo. V svojem zadnjem članku o tej temi zapiše, da implicitni avtor v literarnem delu kaže boljšo plat pisca. Implicitni avtor je tudi vloga, ki jo avtor med pisanjem »igra«, oz. njegova »maska«, ki ima višje etične standarde od njega (Booth 2005b: 77–78). Ta del Boothove opredelitve koncepta razloži njegov sodobni zagovornik Shen: avtorji se »obnašajo na drugačen, boljši način med procesom pisanja« (2011: 82); »razlika med realnim avtorjem in implicitnim avtorjem v Boothovi formulaciji [je] v bistvu zelo enostavna in logična razlika med osebo v procesu pisanja in osebo v vsakdanjem življenju« (2011: 84). Boothova razlaga, da implicitni avtor označuje boljše avtorjevo ravnanje med pisanjem, po mojem mnenju pretirano poenostavi literarno produkcijo, saj ne drži nujno za vse književne ustvarjalce.

Neposredno povezavo med obravnavanim konceptom in literarnim piscem, ki jo začrta Booth, nadalje razvije Phelan (2005: 45–48). Implicitnega avtorja opredeli kot različico empiričnega, kot njegove dejanske zmožnosti, značilnosti, odnose, prepričanja, vrednote itd. Vse to dejavno oblikuje besedilo, v katero sta preko implicitnega avtorja vključena avtorjevo delovanje in namera.²¹ Tako opredeljen koncept se ne izogiba antropomorfnosti.²² Phelan zavrača teorije implicitnega avtorja kot izključno besedilnega pojava ali bralčeve predstave, na določenih mestih pa v svoj koncept vendarle vključi vidik branja.²³ Pomanjkljivost te opredelitve je, da hkrati vključi več različnih vidikov: implicitnega avtorja opredeli kot bralčevo predstavo, izenači pa ga tudi z delovanjem pisca na literarno besedilo. Teorija, ki skuša implicitnega avtorja hkrati opredeliti z vidika branja in pisanja, je nekonsistentna. Menim, da je smiselna razločitev med osebo, ki piše, in njenimi izbirami v tekstu, npr. lastno podobo, ki jo vanj vtisne. Gre za razlikovanje med piscem literarnega besedila in izdelkom, s katerim se sooči bralec. Tudi sam Phelan (2011: 128) v poznejšem članku navede nujnost takega razlikovanja med procesi, pri čemer se opre na Shenovo že omenjeno razločitev med

²¹ Phelan (2005: 48) opozori, da v odnosih, normah in prepričanjih ni vedno koherenten, lahko je nekonsistenten tako kot empirični avtor, ki lahko z implicitnim posreduje kvalitete, ki jih sam v resnici ne poseduje. Tudi bralec ne razbere nujno avtorjeve namere v literarnem delu.

²² Nünning (2005: 99) razlaga, da Phelanov implicitni avtor ni produkt ali struktura besedila, temveč delovalnik, *odgovoren* za vzpostavitev teksta.

²³ Phelan (2005: 45–46) se oddalji od Boothove občasne izenačitve implicitnega avtorja in literarnega besedila. Razlaga, da pisatelji v književnih delih ustvarjajo različice samih sebe, bralci pa književnost razumejo kot komunikacijo resnične osebe, katere različico lahko spoznajo z branjem. Phelan vključi tudi vidik branja, pri čemer se opre na Shenovo že omenjeno razločitev med kodiranjem in dekodiranjem.

kodiranjem (pisanjem) in dekodiranjem (branjem) literarnega besedila. Menim, da je proces literarne produkcije smiselno pripisati neposredno empiričnemu avtorju, ki ga je treba ločevati od njegovih lastnih izbir v besedilu.

4 Sklep

Booth je koncept implicitni avtor oblikoval v začetku 60. let 20. stoletja. V tem obdobju so v literarni vedi obstajale vse močnejše težnje, da se v obravnavo vključi literarni bralec. V ameriški literarni vedi so še vedno poudarjali izključno raziskovanje literarnega dela. Pod pretvezo, da se njegov koncept nanaša zgolj na besedilni fenomen, je Booth vanj vključil tudi bralca in avtorja književnega dela. Zaradi tega je Boothov koncept nekonsistenten, saj je hkrati opredeljen z vidika pisanja, branja in notranjih lastnosti literarnega dela. Slovenski raziskovalci so koncept aplicirali na različne tipe tekstov, zaznali so nekatere njegove temeljne spremembe. Sledile so mnoge rekonceptualizacije implicitnega avtorja. Razlikujejo se glede na to, kateri vidik poudarijo (branje, pisanje, notranje lastnosti literarnega dela), v kolikšni meri se povezujejo z empiričnim avtorjem, v kolikšni meri so antropomorfne in kaj obsegajo (zgolj etične vidike literarnega dela, besedilo kot celoto itd.). Opredelitive implicitnega avtorja enačijo predvsem z literarnim besedilom, delovanjem empiričnega avtorja ali bralčevim konstruktom. Če je implicitni avtor izenačen z literarnim besedilom, ostaja vprašanje, katere elemente besedilne strukture mu pripisati. Z vidika procesa pisanja književnosti implicitnega avtorja razlagajo kot način ravnanja empiričnega avtorja, od katerega pa ga ni mogoče razločiti. Teorije z vidika procesa branja implicitnega avtorja enačijo s podobo avtorja, ki jo med branjem oblikuje bralec. Ta podoba je antropomorfna, kar je posledica naučenega mehanizma sprejemanja besedil. Pri oblikovanju konstrukta avtorja pri bralcu so pomembni tudi zunajliterarni vplivi (bralčevo znanje o kontekstu nastanka literarnega dela, bralčev lastni kontekst itd.), vendar fokus ostaja na stiku bralca s književnostjo. Opredelitive implicitnega avtorja kot bralčevega konstrukta so v določeni meri sicer učinkovite, a niso še natančneje razdelane, redke so tudi empirične raziskave, ki bi jih podprle.

VIRI IN LITERATURA

- Porter H. ABBOTT, 2011: Reading Intended Meaning Where None is Intended: A Cognitivist Reappraisal of the Implied Author. *Poetics Today* 32/3. 461–87.
- Mieke BAL, 1981: The Laughing Mice, or On Focalization. *Poetics Today* 2/2. 202–10.
- Roland BARTHES, 1995: Smrt avtorja. Prev. S. Koncut. *Sodobna literarna teorija*. Ljubljana: Krtina. 19–24.
- Wayne C. BOOTH, 1988: *The Company We Keep: An Ethics of Fiction*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- , 2005a: *Retorika pripovedne umetnosti*. Prev. N. Grošelj. Ljubljana: LUD Literatura.
- , 2005b: Resurrection of the Implied Author: Why Bother?. *A Companion to Narrative Theory*. Ur. J. Phelan, P. J. Rabinowitz. Blackwell: Malden, MA. 75–88.

- Seymour CHATMAN, 1978: *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca: Cornell University Press.
- , 1993: *Coming to Terms: The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film*. New York: Cornell University Press.
- Eefje CLAASSEN, 2012: *Author Representations in Literary Reading*. Amsterdam, Filadelfija: John Benjamins Publishing Company.
- Darko DOLINAR, 1996: Dialoškost in hermenevtika: Gadamer, Jauss, Bahtin. *Primerjalna književnost* 19/2. 49–58.
- Gérard GENETTE, 1988: *Narrative discourse revisited*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Aljoša HARLAMOV, 2010: Nezanosljivi pripovedovalec v sodobnem slovenskem romanu. *Jezik in slovstvo* 55/1–2. 33–46.
- David HERMAN, 2008. Narrative Theory and the Intentional Stance. *Partial Answers* 6. 233–60.
- Luc HERMAN, Bart VERVAECK, 2011: The Implied Author: A Secular Excommunication. *Style: Implied author: Back from the Grave or Simply Dead Again?* 45/1. 11–28.
- Marko JUVAN, 2009: Svetovni literarni sistem. *Primerjalna književnost* 32/2. 181–210.
- Tom KINDT, Hans-Harald MÜLLER, 2006: *The Implied Author: Concept and Controversy*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- , 2011: Six Ways not to Save the Implied Author. *Style: Implied Author: Back from the Grave or Simply Dead Again?* 45/1. 67–79.
- Alenka KORON, 2006: Retorika, etika in teorija pripovedi: Wayne C. Booth: *Retorika pripovedne umetnosti*. *Primerjalna književnost* 29/1. 127–32.
- , 2014: *Sodobne teorije pripovedi*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Susan S. LANSER, 2011: The Implied Author: An Agnostic Manifesto. *Style: Implied author: Back from the Grave or Simply Dead Again?* 1/45, 153–60.
- Vanesa MATAJC, 2009: Literarnost kot medliterarnost, kozmopolitski »avtor« in »interpret«. *Primerjalna književnost* 32/2. 213–32.
- William NELLES, 1993: Historical and Implied Authors and Readers. *Comparative Literature* 45/1. 22–46.
- Ansgar F. NÜNNING, 1997: Deconstructing and Reconceptualizing the »Implied Author«: The Resurrection of an Antropomorphized Passepartout or the Orbital of a Critical Phantom? *The Implied Author – Still a Subject of Debate: Anglistik: Mitteilungen des Verbandes deutscher Anglisten* 8/2. 95–116.
- , 2005: Reconceptualizing Unreliable Narration: Synthesizing Cognitive and Rhetorical Approaches. *A Companion to Narrative Theory*. Ur. J. Phelan, P. J. Rabinowitz. Blackwell: Malden, MA. 89–107.
- , 2008: Implied Author. *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. Ur. D. Herman idr. London, New York: Routledge. 239–40.
- James PHELAN, 2005: The Implied Author, Reliability and Ethical Positioning: *The Remains of the Day: Living to Tell about It: A Rhetoric and Ethics of Character Narration*. New York: Cornell University Press. 31–65.
- , 2007. Rhetoric/Etics. *The Cambridge Companion to Narrative*. Ur. D. Herman. Cambridge: University Press. 203–16.
- , 2011: The Implied Author, Deficient Narration, and Nonfiction Narrative: Or,

- What's Off-kilter in *The Year of Magical Thinking* and *The Diving Bell and the Butterfly*? *Style: Implied Author: Back from the Grave or Simply Dead Again?* 45/1. 119–37.
- Schlomith RIMMON-KENAN, 2002: *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. London, New York: Routledge.
- Dan SHEN, 2011: What is the Implied Author?. *Style: Implied author: Back from the Grave or Simply Dead Again?* 45/1. 80–98.
- Maria STEFANESCU, 2011: Revisiting the Implied Author Yet Again: Why (Still) Bother? *Style: Implied Author: Back from the Grave or Simply Dead Again?* 45/1. 49–66.
- Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2001: Fantastika in sodobni slovenski roman ob koncu stoletja. *Jezik in slovstvo* 46/4. 149–60.
- , 2014: Pripovedovalec in fokalizacija. *Primerjalna književnost* 37/3. 47–72.

SUMMARY

Literary studies in Slovenia have applied the term implied author to different texts and mainly followed Booth's definition as well as some of the later definitions of the concept. Wayne C. Booth's design of the implied author was followed by several reconceptualizations. The author of the article divides them from the perspective of the intrinsic properties of a literary work, of the literary reception, and of production. It is shown on examples that the theory of the implied author—starting with Booth's theory—often emphasizes one of these aspects, but inconsistently also include others. The paper argues that the use of the concept is less justified for the process of literary production. It advocates a clear distinction between the processes of reading and writing as well as between the writer and the literary text. Theories that equate the implied author with the literary text have effectively separated the concept from the direct link to the empirical author and included the role of the literary recipient into it. These two features are recapitulated by contemporary theories that understand the implied author as a reader-generated construct that emphasizes the process of literary reception and the impact of extra-textual factors. The author cites as most acceptable the prevailing (in contemporary theories) understanding of the implied author as a reader-generated construct that is based on extra-textual and intra-textual factors, as long as they remain at the forefront.